

Ik had haar zo graag in het echt willen zien & horen, kortom willen ontmoeten.

Kan iemand, die je nooit hebt gekend betekenis geven aan je leven? Ik heb de ervaring van wel.

Na een korte inleiding beschrijf ik (1) over wie het historisch gezien gaat, vervolgens (2) wat ik met Marie d' Harcourt heb of wat iemand uit vervlogen tijden met me doet en tenslotte (3) over Renkum als bedevaartsoord.

Inleiding

We weten, dat iemands identiteit gevormd wordt door afkomst, opvoeding en levenservaringen. Maar ook het niet geleefde leven kan daarbij van betekenis zijn. Zo ben ik vaak in gedachten bij Marie d' Harcourt, die ooit erehofdame was van Valentina Visconti, de echtgenote van Louis van Orleans. Hij was de broer van de Franse koning Karel VI. Marie huwde later Reinald IV, de hertog van Gelre. Haar naam veranderde in Maria van Gelre. Regelmatig steek ik een kaars voor haar op bij het devote beeld Maria van Renkum. Waarom? Gewoon omdat ik af en toe aan haar denk en niet anders kan. Ik besef, dat deze Française ruim 600 jaar geleden zeker vier keer hetzelfde eikenhouten beeld in Renkum bezocht. Heel bijzonder voelt het voor mij, dat we allebei naar het gezicht van het beeld keken en kijken, waardoor verleden en heden bij elkaar komen. Wie was zij dan en waarom kwam ze naar het huidige Renkum? Ik had haar in het echt graag willen ontmoeten.

1

1. Even historisch gezien wat eraan vooraf ging

Op 24 februari 1380 werd in Normandië in het plaatsje La Saussaye een meisje geboren, dat de naam Marie d' Harcourt kreeg. Ze was van de tien kinderen, de op een na jongste. Marie verloor haar vader, die van de Vikingen afstamde, op 9 jarige leeftijd en vertrok met haar moeder naar het Franse hof in en bij Parijs. De vrouw van de Franse koning was een zus van haar moeder. Vandaar. Marie d' Harcourt leefde in een tijd van culturele en literaire bloei. Aan het hof leerde ze o.a. de van Italiaanse komaf Christine de Pizan kennen, die beroemd zou worden met het boek *Cité des dames* (1405) waarin ze afrekende met het negatieve vrouwbeeld, dat eeuwenlang, wijzend naar Eva, door de kerk werd bepaald.

In haar roman *Het Woud der Verwachting* uit 1949 geeft Hella Haasse een prachtige beschrijving van de sfeer aan het Franse hof. Daarin komt de naam van Marie d' Harcourt verschillende malen voor. Uiteindelijk werd ze erehofdame van de Italiaanse Valentina Visconti, de vrouw van de broer van de Franse koning genaamd Louis van Orleans en werd ze belast met de opvoeding van hun zoon Charles, die later als dichter bekendheid kreeg.

Ook is het van belang te weten, dat in de 14^e eeuw Gelre (zogezegd de huidige provincie Gelderland & deels Limburg) en Gulik, aanvankelijk graafschappen in het Duitse keizerrijk waren, maar in 1339 (Gelre) en in 1356 (Gulik) bevorderd werden tot een hertogdom. Europese grootmachten probeerden deze gebieden binnen hun invloedssfeer te krijgen.

Het niet al te beste contact tussen de in 1363 geboren hertog Willem I van Gelre & Gulik en de Franse koning resulteerde uiteindelijk in een ontmoeting in Parijs in de zomer van 1401. Het mondde uit in een politiek verbond. Koning Karel de VI gaf hertog Willem I bij

wijze van dank twee relieken cadeau: een splinter van het houten kruis van Jezus en een doorn uit de bekende doornenkroon. Via Willem I kwamen deze bij het beeld “Maria van Renkum” terecht, dat zich sinds 1380 aldaar in een kapel bevond. Vanaf die tijd groeide

het kerkdorpje uit tot een bedevaartsoord. Willem I zelf overleed in 1402 en werd opgevolgd door zijn broer Reinald IV, die vrijgezel was, zes bastaardkinderen had, en niet al te best bekend stond. Een buitenechtelijk kind gold niet als erfgenaam. Wat nu?

Nadat het huwelijk met Lucia van Milaan werd afgeblazen, schoof Louis d'Orleans de 25-jarige Marie d'Harcourt als huwelijkskandidate naar voren. “Ook goed” zal Reinald gedacht hebben, gegeven de enorme bruidsschat van 30.000 oude schilden (gouden Franse munten), wat omgerekend anno heden zo’n 70 miljoen euro betekende. Bij kinderloosheid moest het bedrag overigens terugbetaald worden. Vermoedelijk is dat nooit gebeurd, omdat de gever, Louis, in opdracht van zijn neef Jan zonder Vrees, hertog van Bourgondië, in 1407 in Parijs in de val werd gelokt en op brute wijze werd vermoord wat voor Marie d'Harcourt schokkend nieuws moet zijn geweest.

Het huwelijk diende overigens een politiek doel. Frankrijk wilde zodoende het bondgenootschap met het belangrijke Gelre duurzaam maken. Ter voorbereiding op het huwelijk, liet de 40-jarige bruidegom kasteel Rosendaal bij Arnhem opknappen. Slechts de toren is uit die tijd overgebleven, de rest is door brandschade later enkele keren opnieuw opgebouwd.

Het huwelijk zelf vond in 1405 in het Franse Crécy in aanwezigheid van de Franse koning Karel VI plaats. Reinald IV ging in de loop van de dag voor zaken alweer weg, wat ik merkwaardig vind. Met paarden reisde je overigens in die tijd uitgaande van 40 km. per dag ongeveer in drie weken van Parijs naar de Veluwezoom.

Geïnspireerd door monniken woonachtig in kloosters, kregen mensen, die het konden betalen in de late 14e en 15e eeuw onder invloed van de Moderne Devotie, een nieuwe

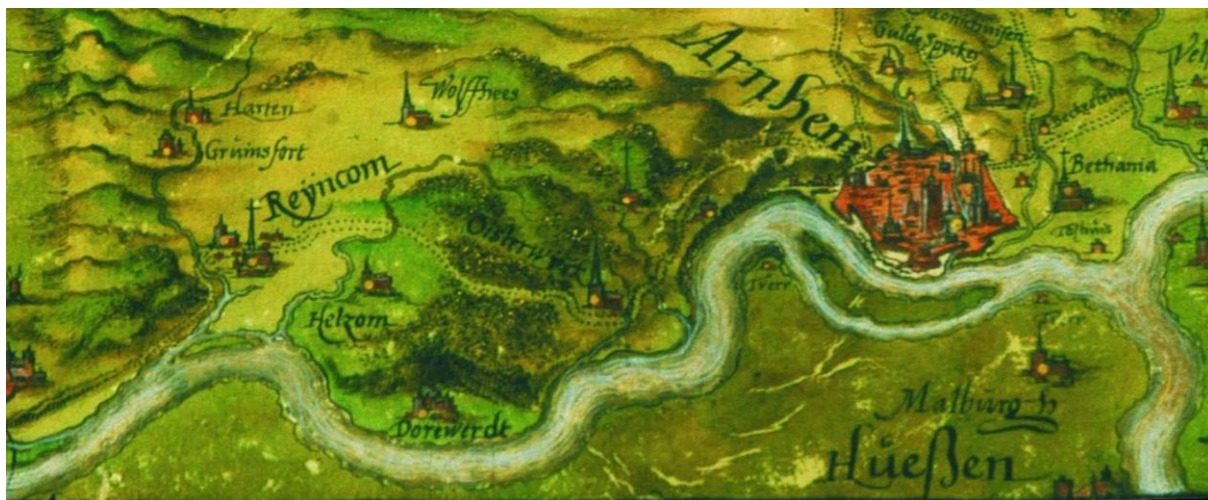
christelijke stroming, behoefte aan gebedenboeken voor privé devotie. Maria's gebedenboek, dat oorspronkelijk goed 600 folia of 1200 bladzijden telde is zowel wat de tekst als de illustraties betreft uitzonderlijk mooi. Het is opvallend, dat het boek geschreven is in het Nederrijnse dialect en niet in het Latijn, terwijl dat wel de gewoonte was.

Het gebedenboek van Maria van Gelre is een persoonlijk document dat uitdrukking geeft aan de toewijding en ambities van een krachtige vrouw. Het is door de kopiist en monnik Helmich die Lewe in opdracht van haar voltooid op 23 februari 1415 in het klooster Mariënborn te Oosterbeek. De miniatuur van de hertogin die voorin het boek is opgenomen is schitterend evenals de talloze andere voorstellingen en versieringen. Het gebedenboek van Maria van Gelre is in te zien op bijzonderecollecties.ubn.ru.nl en bevindt zich in Berlijn.

Marie d'Harcourt, later Maria van Gelre geheten, is op de afbeelding gekleed in een houpelande (overmantel) en draagt op haar hoofd een bourrelet. Ze kwam in 1406 voor het eerst naar Renkum om te bidden bij hetzelfde beeld, dat in het dorp verplaatst werd. Het originele beeld staat nu in het katholieke kerkgebouw. Als lid van de Franse koninklijke familie is zij sowieso de oudst van naam bekende pelgrim, die het devote beeld Maria van

Renkum bezocht. Dat deed ze, wat aan te tonen is, ook in 1407, 1409 en 1418. Haar man Reinald IV liet de oude kapel afbreken en verplaatste het beeld in een nieuw te bouwen, groot klooster in het Veluwe dorp Reyncom. De Molenbeek werd door hem met een bocht verlegd, zodat het water voortaan vanuit het beekdal eerst door het klooster en dan naar de Rijn stroomde. Zo hadden de zusters drink-, was en toiletwater bij de hand.

Het kerkdorpje of kerspel Reyncom kende in de middeleeuwen niet zoveel inwoners. Deze woonden op gronden van de Overhoff of Nederhoff, die respectievelijk toebehoorden aan de bisschop van Paderborn en aan het klooster te Elten. Twee plaatsen, die in het huidige Duitsland liggen. De twee gronden werden overgedragen aan het Renkumse klooster.

Marie d' Harcourt (= Maria van Gelre) is na de dood van haar man uit Gelre verstoten en vervolgens in Gulik, waar ze wat eigen grond had, hertrouwd. De laatste keer dat Maria van Gelre bij leven genoemd werd, was in een brief uit 1428. Uit een document van 1429 blijkt dat de hertogin toen overleden was. De precieze datum van haar overlijden is echter niet overgeleverd. Uit een briefje dat in het archief van Duisburg werd gevonden blijkt dat Maria in een klooster van de orde der Augustijnen is begraven. Haar levensverhaal doofde uit en ze verdween zeggend geheel kinderloos in de nevelen van de geschiedenis.

2. Mijn reflectie op Marie d' Harcourt. Wat heb ik met haar?

Als ik nu in onze Mariakerk ben en kijk naar het beeld afkomstig uit de voormalige kapel van voor 1183, dan vind ik het bijzonder, dat ooit Marie d' Harcourt hetzelfde beeld zag. Op zulke momenten worden in mijn gevoel eeuwen overbrugd en dat voelt voor mij dan als een soort van binding met de hofdame, die op 26 jarige leeftijd voor het eerst bij "Maria van Renkum" kwam.

Graag had ik haar in levende lijve in Renkum willen ontmoeten of minstens voorbij zien gaan. Regelmaat vraag ik me ook af wat er in haar hoofd omging bij het zien van "Maria van Renkum" m.n. op 17 augustus 1407, toen ze op pelgrimage in aanwezigheid van Franse hovelingen het devote beeld opnieuw aanschouwde. Ik verbeeld me ook op grond van beschikbare informatie Marie als een zachteardige vrouw, intelligent, diep religieus, gewetensvol en zeer zelfbewust. Hoe ze liep, hoe haar stem klonk, wat de uitstraling van haar ogen was, ik zou het, zoals gezegd, uit eigen ervaring hebben willen meemaken, maar we weten het helaas niet.

We weten wel, dat ze politiek actief was, aalmoezen weggaf en van nature al belangstelling had voor levensvragen. Grappig, dat haar geboortjaar toevallig samenvalt met de komst van het beeld "Maria van Renkum" in de Capelle van het dorpje of kerspel Renkum.

Wat ik mooi vind aan Marie d' Harcourt of Maria van Gelre is, dat zij best in de gaten had, dat ze ook een kind van haar tijd was. Ze leefde in een cultuur, waarin de positie van de vrouw ondergeschikt was aan die van de man. De verhoudingen in de samenleving lagen zagezegd vast. Daar hield ze rekening mee en ondanks dat, zocht ze de randen op om van betekenis te kunnen zijn. Gebleken is dat ze op politiek vlak als hertogin van Gelre echt wel een rol heeft gespeeld. Hoewel ze uitgehuwelijkt was en haar man, de hertog van Gelre haar meer als object, dan als echtgenote zag, heeft Marie laten zien, dat zij de situatie onder controle had. In zekere zin accepteerde ze zijn tekortkomingen. Waarschijnlijk ook omdat ze in de eerste plaats in haar doen en laten gedreven werd door haar geloof waarin dienstbaarheid en barmhartigheid als waarden naar voren komen.

Ze wist een ander mens te waarderen of eer te geven aan wat hem/haar als mens toekwam. Opvallend is het, dat Marie ondanks alles terdege gehouden heeft van Reinald IV. In haar gebedenboek staan teksten, die te maken hebben met een smeekbede dat ze hoopte, dat Reinald tijdens zijn reizen van hogerhand beschermd zou worden en in een later toegevoegde tekst lezen we, dat ze hoopte, dat engelen na zijn overlijden hem mochten bijstaan.

Zij was erg mariaal gericht; ze had een voorliefde voor Maria. Die spirituele gerichtheid heb ik ook. Samen met haar man schonk ze Renkum een linnendoek met een Bijbelse voorstelling bedoeld om te leggen over een tafellessenaar waarop een bijbel of heilig boek opengeslagen kon liggen. Dit linnen doek bevindt zich nu in het depot van het Catharijne Convent te Utrecht, maar het behoort in feite Renkum toe.

Volgens de laatste onderzoekgegevens zou ze mogelijk begraven zijn in een klooster in Neurenberg. Helaas, zou heb ik me laten vertellen, is onder meer dat gebouw en wat ermee te maken had door de geallieerden in WO II gebombardeerd. Graag had ik haar graf willen bezoeken. Ik woon nu aan een straatje vlakbij het inmiddels verdwenen middeleeuwse klooster te Renkum. Het lukte me destijds om kloostermoppen (stenen) tijdens rioleringswerkzaamheden uit de grond te laten verwijderen om er bovengronds een monumentje van te laten vervaardigen. Marie d' Harcourt heeft dus in mijn woonomgeving

gelopen. Ik ben gegaan naar haar geboorteplaats in Frankrijk, geweest in de kerk waarin ze zo goed als zeker gedoopt is. Ik heb hun familiekasteel in het plaatsje Harcour gezien en daar rondgelopen. Vraag me niet waarom, maar van mijn kant uit voel en heb ik een band met haar.

Fundering van 't oude klooster in Renkum waar Marie d' Harcourt meerdere malen kwam.

Weten doe ik het natuurlijk niet, maar ik verbeeld me, dat als we in dezelfde tijd waren geboren en elkaar ontmoet hadden, we het zagezegd goed met elkaar hadden kunnen vinden. Ik kan het ook niet nalaten om regelmatig een kaars voor haar bij het voor haar bekende devote beeld Maria van Renkum aan te steken. Met Allerzielen, jaarlijks op 2 november, de dag waarop we in katholieke kerken overledenen herdenken, denk ik ook aan haar. Ik vraag me wel eens af of Marie d' Harcourt vanuit het ongeziene hiervan weet zou kunnen hebben. Geen idee, ik lig hier allemaal niet wakker van, het is ook niet zo, dat mijn leven door dit alles bepaald wordt. Ik leef nu en geniet ervan, ook al besef ik, dat het leven echt niet maakbaar is en ook ik, net als een ander, te dealen heeft met omstandigheden, hedendaagse normen en waarden, beperktheden waarvoor je niet kunt of liever niet wil weglopen. Sommige dingen leuk of niet overkomen je gewoon.

Het behoort tot een levenskunst om dankbaar te zijn voor wat je wel hebt en je daarop te focussen, je in te zetten voor de ander en een mooiere samenleving. Dit in het besef, dat alles betrekkelijk is, het leven een geschenk is en de liefde voor jezelf, de ander, de natuur met elkaar in balans moet zijn.

Ik verbeeld me, dat Marie d' Harcourt daar ook zo over dacht. Een vrouw met een innemende uitstraling met gevoel voor stijl en qua instelling dienend. Dat maakt haar in mijn beleving bijzonder. Had ik haar maar mogen ontmoeten.....

3. Renkum als bedevaartsoord

Tallose mensen bezochten en bezoeken nog steeds het Mariabeeld. Hoewel “Maria van Renkum” qua materie gewoon van hout is, is het uitermate kunstzinnig gemaakt, buitengewoon mooi van uitstraling. Voor zowel gelovigen, anders denkenden en kunstliefhebbers heeft het beeld aantrekkingskracht. Van belang is in feite wat de ontmoeting met het devote beeld met je doet, wat het in je teweegbrengt.

Als je “Maria van Renkum” aanschouwt word je vanzelf stil, je krijgt het gevoel dat ze naar je kijkt en wel op een wijze, die moederlijk, stilzwijgend en begripvol aanvoelt. Het is moeilijk te omschrijven wat er qua gevoel met je kan gebeuren. De opgeschreven teksten van bezoekers in het intentieboek bij het Mariabeeld in de huidige, fraaie katholieke kerk van Renkum spreken voor zich. Genoteerde uitspraken van onbekenden en bekenden, zoals die van Titus Brandsma in 1933, houden me bij tijd en wijle ook bezig.....

Renkum Bedevaartsoord sinds 1380

Het is te hopen, dat de huidige inpandige Mariakapel met het beeld, inmiddels nationaal erfgoed, nog lang in het kerkgebouw kan blijven staan. De “Stichting Maria van Renkum” doet er alles aan om te voorkomen, dat dit onderkomen afgestoten wordt en 1200 jaar katholicisme in Renkum zichtbaar verloren gaat. Ja, veel mensen met mij willen, de nog enige overgebleven RK kerk in de gemeente Renkum, terecht laten voortbestaan. Mensen worden er gastvrij ontvangen, de kerkdeuren staan overdag open en ook het fraaie meditatiepark met iconen om het kerkgebouw heen, is vrij toegankelijk. Je kunt er letterlijk een rondje om de kerk lopen.

In gedachten zie ik al een bronzen standbeeld van Marie d' Harcourt op 't kerkplein staan met het gezicht richting de openstaande kerkdeuren en in haar ene hand haar unieke gebedenboek. Het is alsof ze op die manier ook wil zeggen: "Ga maar naar binnen."

Marie d' Harcourt of te wel Maria van Gelre is de oudst van naam bekende pelgrim van mijn woonplaats en na haar kwamen en komen door de tijd heen duizenden mensen het devote beeld "Maria van Renkum" opzoeken. De meeste mensen komen doordeweeks het gebouw binnenstappen, steken een kaars aan, bidden, mediteren of zitten gewoon stil, zomaar. Soms gebeuren er bijzondere dingen, zoals twee zigeuners, die op hun viool in een leeg gebouw zonder te praten alleen maar muzikale klanken bij het beeld voor Maria ten gehore brengen of een oude man, die lopend vanuit Eindhoven zijn dankbaarheid wil tonen ter nagedachtenis aan zijn moeder, die hier ooit bad in de hoop, dat haar dochtertje mocht genezen, wat ook gebeurde. Volgens hen was er sprake van een gebedsverhoring.

Het plaatsen van een standbeeld van Maria van Gelre als symbool voor de pelgrims en andere zingevingzoekers, die op bezoek gingen en gaan naar "Maria van Renkum" zou fantastisch zijn. Wat zou het mooi zijn als het bronzen beeld in 2025 door de ambassadeur van Frankrijk of iemand van die ambassade kan worden onthuld. Het beeld van een jonge vrouw kan meehelpen, de weg naar Maria te vinden. Maria, die altijd wijst naar haar Zoon, Jezus Christus.

Een standbeeld van Marie d' Harcourt bestaat nog niet. Dat zou ook meer kleur en reliëf geven aan Renkum, een parel aan de Veluwezoom.

